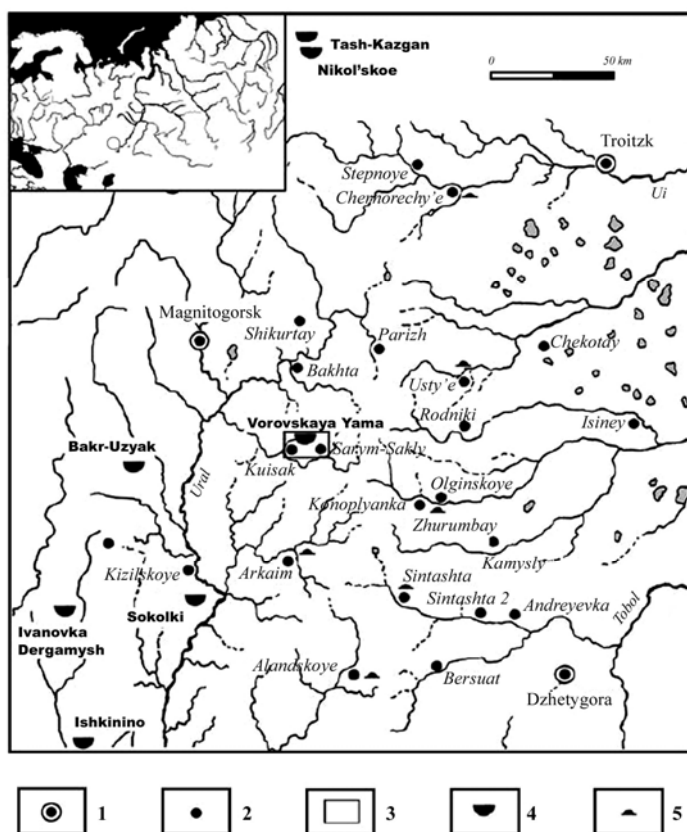

„Erődvárosok Országá” az Uráltól keletre

– és lehetséges szabir-magyar vonatkozásai

Számunkra is érdekes lehet az a páratlan felfedezés, amely még az 50-es, 60-as években, katonai légifényképezés során jutott az orosz régészek tudomására, majd a 90-es évektől kezdve vált ismertebbé az eredmények nemzetközi publikációi révén: az Urálon túl, Magnitogorsztól keletre, mintegy 150 x 400 km-es területen, több mint húsz, bronzkori erődváros maradványait találták, kerek, négyzetes és ovális alaprajzzal, közelükben falvakkal és temetkezési helyekkel, gazdag leletanyaggal, melyeknek nem voltak előzményei az Urálnál, sem egész Észak-Euráziában. Az ismeretlen, korai társadalom hagyatékát eleinte a sztyeppei-altáji Andronovó-kultúrához sorolták, de kiderült, hogy az uráli kultúra i.e. 2100-1500 közé tehető, és kelet felé irányuló későbbi expanziójának eredménye volt Andronovó. Így a kelet-uráli kultúrát első lelőhelyéről végül *Szintasta*-kultúrának nevezték el, melyet a vezető régész, Sz. J. ZDANOVICS „Erődvárosok Országának” is elkeresztelt. A felfedezések igencsak megmozgatták az orosz érdeklődők fantáziáját, egyesek a szlávság ősi fészket, Zarathustra szülőhelyét vélték látni az emlékekben (ld. V. A. Shnirelman, 1998), de a lelkes ötletekkel együtt vagy ezek nélkül is fontos és érdekfeszítő az egész kérdéskör, különösen nekünk, magyaroknak, hiszen már eddig is ezen a vidéken keresték az „őshazánkat”, igaz, nem kevés módszertani, nyelvtudományi túlzással. Mindenekelőtt nézzük röviden a történeti körülményeket, és magukat az emlékeket, elsősorban L. KORYAKOVA - A. V. EPIMAKHOV átfogó régészeti munkája nyomán (*The Urals and Western Siberia in the Bronze and Iron Age*, Cambridge University Press, 2007).

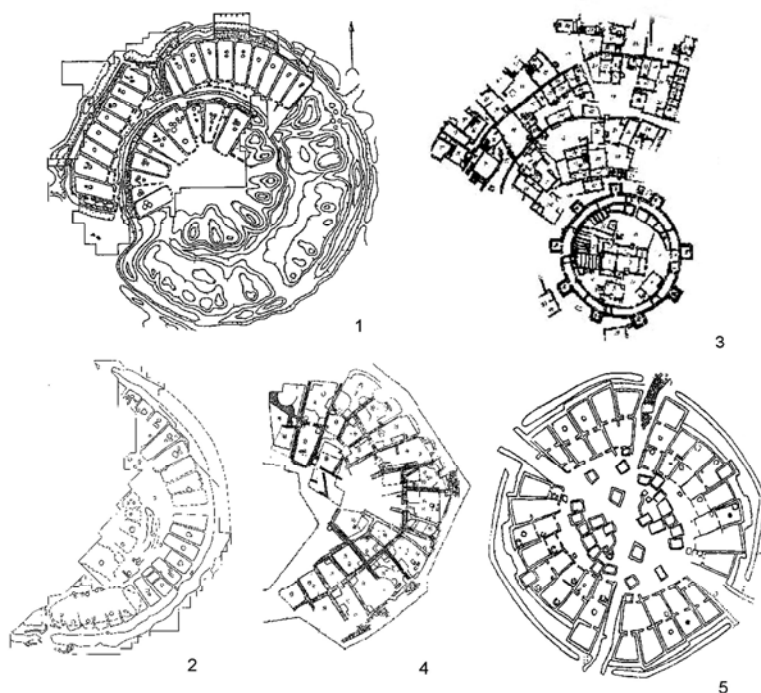

Az „Erődvárosok Országá” az Urál és a Tobol között; 1. mai település, 2. erődített települések, 3. geológiai-régészeti feltárások, 4. ősi rézbányák, 5. kurgánok. (Kor.-Epi., p. 35)

A Szintasta-kultúra telepesei, akiket a szakirodalom általában korai árja, („jafetita”) eredetűnek tart, tehát az iráni visszaköltözésük és indiai honfoglalásuk előtti árjáknak (genetikailag R1a, R1b Y-DNS marker, ami jellemző a mai „turániakra”, pl. a türkménekre), nyilvánvalóan gazdagabb élőhelyek, víznyerőhelyek, érclelőhelyek keresése során jutottak el az Urál-hegység és a sztyeppe térségébe 4000 évvel ezelőtt, vallási értelemben talán egyfajta „hyperboreus paradicsomot” is keresve, amihez hozzájárulhattak a déli területek más népeivel folytatott háborúskodások, túlnépesedés, klímaváltozás. Történetileg e vándorlás okait igazolhatják a

korai szemiták (J1, J2 Y-DNS), főként asszírok, akkádok, amoriták támadásai, térnyerése. Ez az őslakók egy részének elvándorlását eredményezhette, talán több lépcsőben, s kezdetben katonai céllal, hogy a Taurus-hegység kimerülő rézbányái helyett az Urálnál szerezzék be a munícióhoz szükséges nyersanyagokat, csakúgy, mint lovakat, amik ekkoriban még újnak számítottak a hadviselésben. Sz. A. GRIGORJEV rámutatott (*Sintashta Culture and Some Questions of Indo-Europeans*

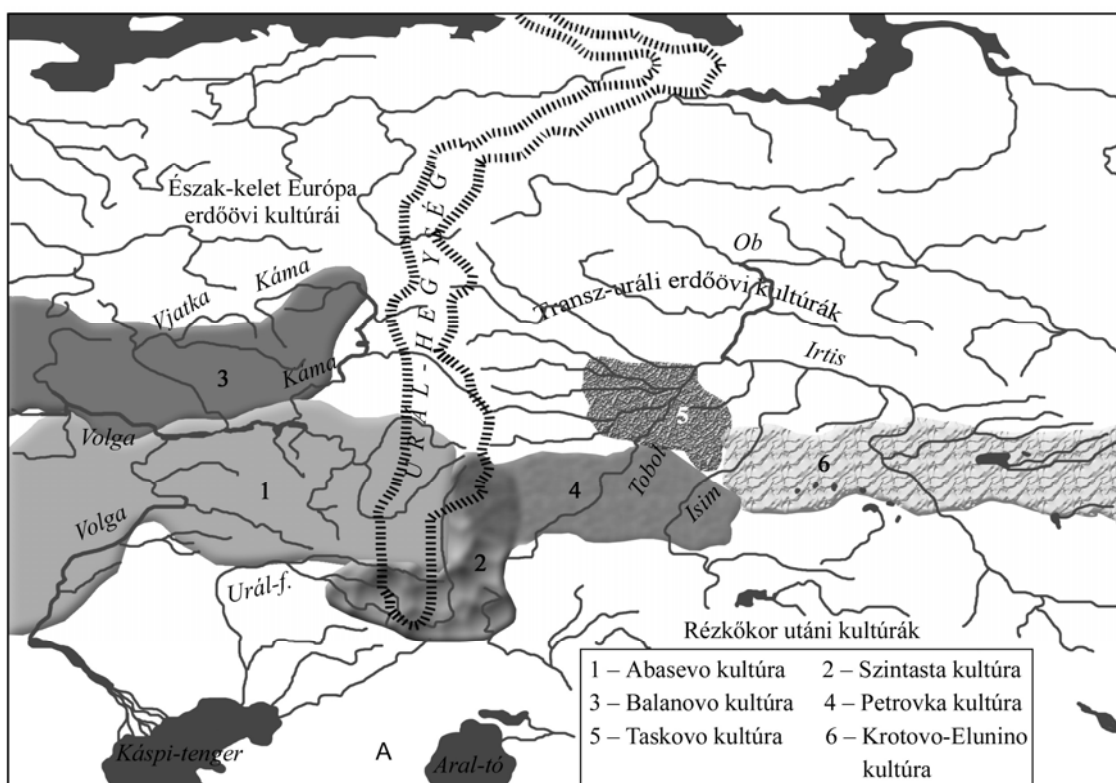
Origin, és tanulmányai a Kurgans, Ritual Sites and Settlements, 2000. kötetben), hogy az uráli „Erődvárosok Országának” legközelebbi párhuzamai az elő-ázsiai, anatóliai, transzkaukázusi térségben találhatók. Mint írja: „A Szintasta erődített településeket kerek falak és sáncok veszik körül. A házak egymáshoz illeszkednek. Közvetlen analógiáik csupán Anatóliából (Demircihöyük, Pulur, Mersin), és a Transzkaukázusból (Üzerlik Tepe) ismertek [ld. még Chorezm, a mai Khiva emlékeit – a ford.]. A Szintasta temetkezési hagyományok ugyancsak azonosak e térségekével [kivéve a lovastemetkezéseket – a ford.]. Egyéb tárgyaknak (fém tárgyak, kerámiák etc.) is itt vannak a párhuzamai. A fémelőállítás technológiája nagyon jellegzetes. A fémiparosok arzénal ötvözték a rézet az ércolvasztás fázisában. Kelet-Európában efféle bronzelőállítás nem ismeretes, de ismert Transzkaukáziában és talán a Közel-Keleten. A fegyverek, eszközök, ékszerek, és más leletek összefüggései is hasonlóak a Transzkaukázusban és Kisázsiaiban. A szövési technológia is valamely déli központból származott” (ford. Z.T.Cs., ld. még Korfman: *Demircihöyük*). A telepések Közép-Ázsia érintésével érkezhettek az Urálhoz, amire utalhat TOLSZTOV munkája (*Az ősi Chorezm*), melyben egy árja-anatóliai törzsszövetséghez kapcsolta Chorezm alapítását, melynek nevét a 'hurri-zem', a 'hurrik földje', vagy a 'khar-izem', az avesztai szent tűz, a 'kwarena földje' jelentésből magyarázta (az Aveszta szerint Chorezmben égett a zoroasztriánus papság szent tüze). UNGNAD rámutatott (Subartu, 1936, p. 131, v.ö. I. J. GELB: *Hurrians and Subarians*, 2nd ed. 1973, vagy S.N. Kramer: *The Babel of Tongues*, JAOS, 1968 Vol. 88, No. 1, p. 108, n. 3, Subir & Su nép), hogy az elő-ázsiai 'hurri' elnevezés valójában nem népnév, hanem szövetséget jelent, amely az ékírásos feljegyzések szerint a szubarok (asszír Szubar-tu, szumér Szubir-ki népe), és a madák (a médek ősei) vagy mitannik között jött létre. Ezzel nem feltétlenül a magyarság eredetére utalunk, azonban a mada/méd, mitanni és a magyar népnevek úgy tűnik egyaránt az óiráni-avesztai maidhya = 'közép' szóra vezethetők vissza, egy lágy gy-hanggal a közepén, így magyar = maidhya airya, a közép népe, és ez nem áll távol a néprajzi valóságtól sem, amennyiben többször megjelenik a világközép képzete a népdalainkban, népmeséinkben (ld. Berze Nagy: Égigérő fa). A nyugat- és közép-ázsiai összefüggést megerősíti V. SZARIANIDI, aki a 70-es évektől feltárta a Baktria-Margiana Régészeti Komplexumot (BMAC) és anatóliai párhuzamait, míg KUZMINA ismertette Szintasta és BMAC kapcsolatait (*The Eurasian Steppes: The Transition from Early Urbanism to Nomadism*, in Kurgans, 2000, Turán, 2010/1) A nyelvtudományban T. V. GAMKRELIDZE és V. V. IVANOV vetették fel az indo-árják anatóliai „őshazájának” kérdését (ld. még M. WITZEL munkáit az indo-árják nyelvéről).

Szintasta építésze és analógiái:
 1. Arkaim, 2. Szintasta, 3. Dashly-3 (Baktria, Sarianidi), 4. Pulur, 5. Demircihöyük (Grigorjev: *Sintashta Culture*); ide vehetjük a késő bronzkori Chicha (tör. csicsák = virág, dísz, v.ö. magyar 'csicsás') erődvárost Dél-Szibériában, Omszktól keletre, ahol vaskori hozzáépítéseket is találtak (Parzinger), valamint Koy-Krylgan-Kalát Chorezmben (innen származtak kései, honfoglaló szövetségeseink, a „kabarok” vagy kálizok is; v.ö. Hódmezővásárhely régi alaprajza).

Szintasta-Arkaim népének embertani rekonstrukciója (Arkaim Múzeum); ez a típus népesítette be a bronzkori eurázsiai sztyeppét Kelet-Európától az Altáj-hegységig, róluk, életmódjukról, hiedelmeikről, küzdelmeikről hallhatunk a később leírt óindiai Védákban és az óiráni Avesztában, és északon maradt leszármazottaik lehettek a szkíták, és az osztják-hanti énekekben szereplő „*Nyuszt-subájú-szabir-fejedelem*”, „*Daru-ször-üstökű-kis-szabir-fejedelem-asszony*” és népük, Szibéria nagy hatású névadói, akikben a magyarság őseit is tisztelhetjük (ld. A Bálványfejedelem éneke, 1984)

A Cisz- és Transzurál régészeti kultúrái a rézkőkor (eneolitikum) után, az i.e. 3-2. évezredben (Kor.-Epi., p. 58, ford., reprod. Z.T.Cs.)

A Szintasta-települések és leletanyaguk

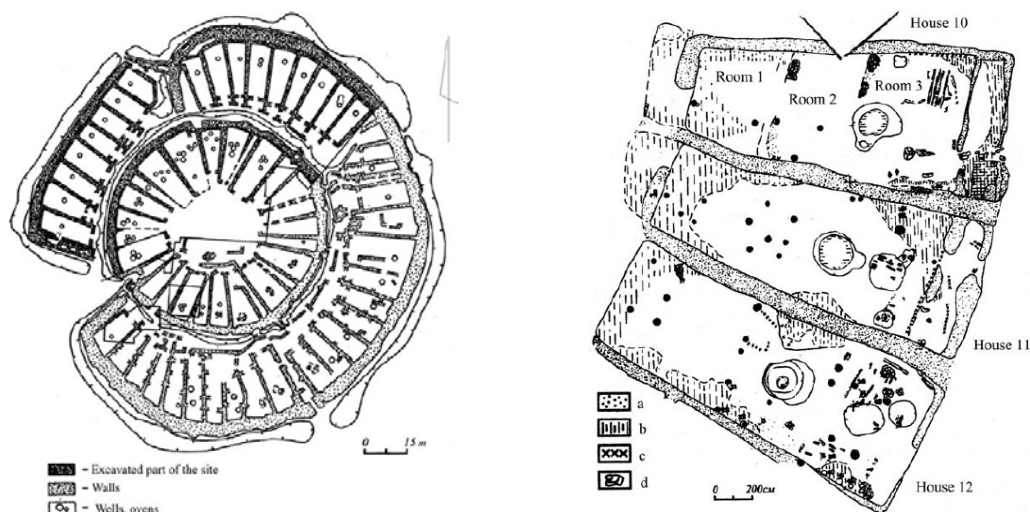
Az uráli erődvárosok a folyók partoldalain, torkolatánál épültek, úgy, hogy áradáskor szigetként kiemelkedtek a vízből, de vizesárokkal is körbevették őket. Alapterületük 6000 és 35,000 m² között váltakozott, bejárataik a négy égtáj felé néztek, nyugaton volt a főbejárat, amely egy belső körútra vezetett, a többi, szűkebb bejárat pedig zezzugosan a házak közé. Az erődvárosokat 5-6 m magas, 4 m vastag, kettős védelmi sánccal vették körül, amely rekeszes szerkezetű volt, gerenda, föld, agyag, kő felhasználásával készült, s egy központi és egy külső részre osztotta a települést (ld. ábrák). A sánc úgy készült, hogy először földtéglákból két párhuzamos falat húztak, majd sziklatömböket helyeztek közéjük, azután fagerendákat fektettek erre az alapra, a gerendákra pedig agyagos földet hordtak, amely cementszerűen megkeményedett a kiszáradás után – hasonló volt a honfoglaló magyarság sáncépítési technikája is (Edelény, Győr, Szabolcs, Sály-Váralja, az agyagot néha ki is égettük). A másik sajátosság a kerek erődvárosok házai, melyek a belső utcára nyíltak, és a napraforgó vagy a margaréta virágjához hasonlóan, nyilván napszimbólumként, „napkerékként” és praktikus okokból is (fűtés), közös falakkal, a sánchoz tapadva épültek, szintén vályogból és gerendákból. A legszebb, legjobban feltárt kerek erődváros Arkaim (ld. dokumentumfilm, *Arkaim, Vszo csugyesza Urala*, www.europetourism.su, és a ZDF televízió ismeretterjesztő filmje, *Das Vermächtnis der Steppenkrieger*, 2010, Youtube, 3D-rekonstrukciókkal; ld. még a színes Arkaim-posztert, www.ancient-code.com, *Кульмыра.pф*, ford., kieg. Z.T.Cs.).

Szintasta település és a nagy kurgán, ahol az eddigi legrégebbi küllős, kétkerekű, ló vontatta kocsi nyomait találták, i.e. 21. századból (légifelvétel, Kor.-Epi., p. 67)

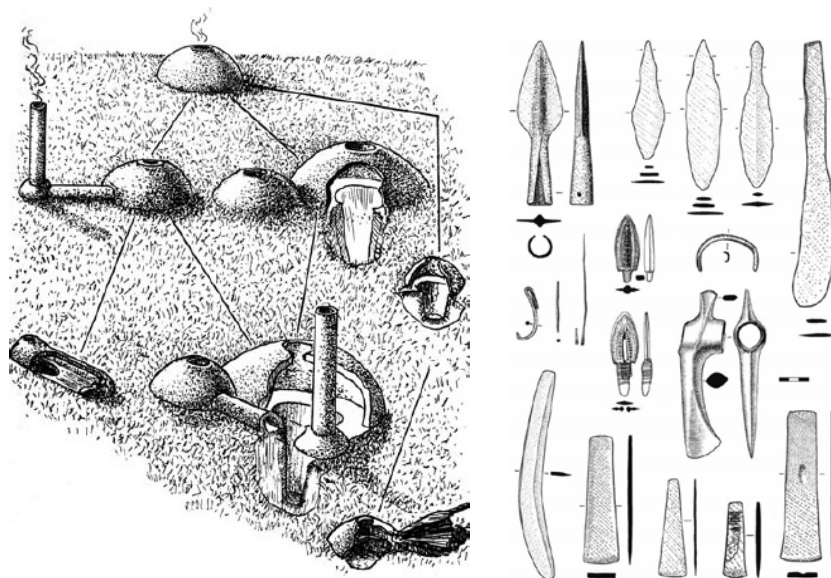

Arkaim, A. légifelvétel, B. a sugaras elrendezésű nagy lakóházak egyikének feltárása, a térelválasztó cölöpök maradványaival, tűzhely és kút nyomaival (Kor.-Epi., p. 70)

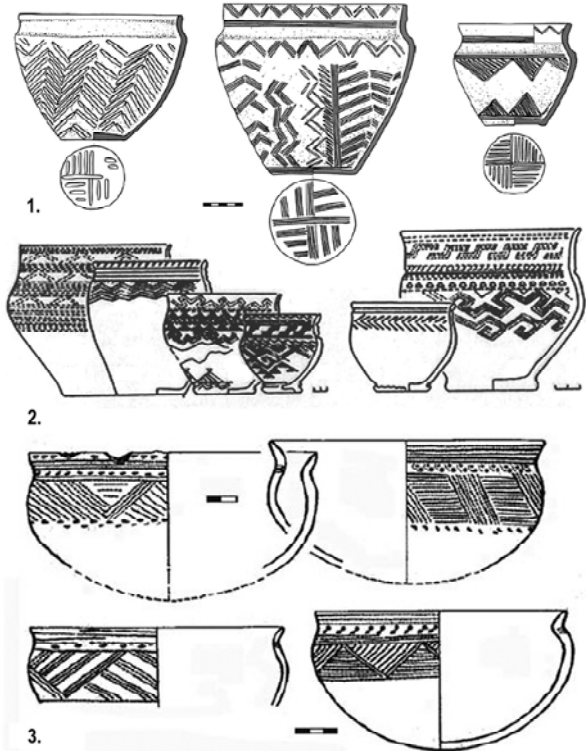
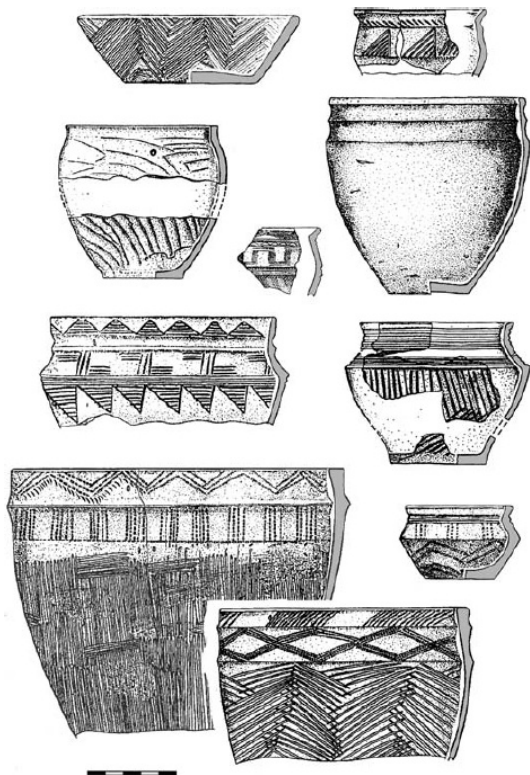

Arkaim alaprajza a feltárt részek, falak, kutak és kemencék jelölésével, és Szintasta 10-12. lakóépületeinek alaprajza, a./ sárga agyag, b./ sötét színű föld, c./ szén, égett fa, d./ vályogtégglák, valamint a kerek tárológödrök, üllögödrök, tűzhelyek nyomai (Kor.-Epi., p. 71, 73)

Az egyes erődvárosokat kb. 1000-1500 fő lakta. A belső körútra, térre nyíló, 100-250 m²-es házakban, melyek alapjait 20-30 cm mélyen a talajba vágták, konyhák, hálókamrák, műhelyek, tárolóhelységek, kutak és kemencék voltak. Az egyik településen vízvezeték nyomait fedezték fel (cserép- és fűcsöveket), és Arkaimnál találtak egy mezőgazdasági területet is, a településen pedig köles-maradványokat, ami arra utal, hogy a középső, késő bronzkorban talajművelés is folyt itt (Kor.-Epi. p. 89). Mindez egy összetett társadalom képét vetíti elénk, amelyben az élet jól szervezett volt, bizonyos hierarchia létezett a vezetők és a köznép között, bár a gazdagabbak és szegényebbek közötti határ nem volt túl éles, a temetkezések, presztízs-tárgyak nem jelzik egyöntetűen ezeket a különbségeket (törzsi „demokrácia”). A Szintasta-kultúra népe fejlett bronziparral rendelkezett, a házakban is voltak kohók, finoman kidolgozott fegyvereket, használati tárgyakat állítottak elő, fémiparos mesterembereiket az eszközeikkel temették el, réz-, arany-, ezüstbányáik voltak a térségben, melyeket a vaskorban is intenzíven használtak utódaik, az Iszet-folyó menti ITKUL-kultúra népe, azaz, nagyon úgy tűnik, hogy a szabir-magyarok.

Szintasta kohók rekonstrukciói, és termékeik:
lándzsacsúcsok, fokosok, balták (Kor.-Epi., p. 37, 38)

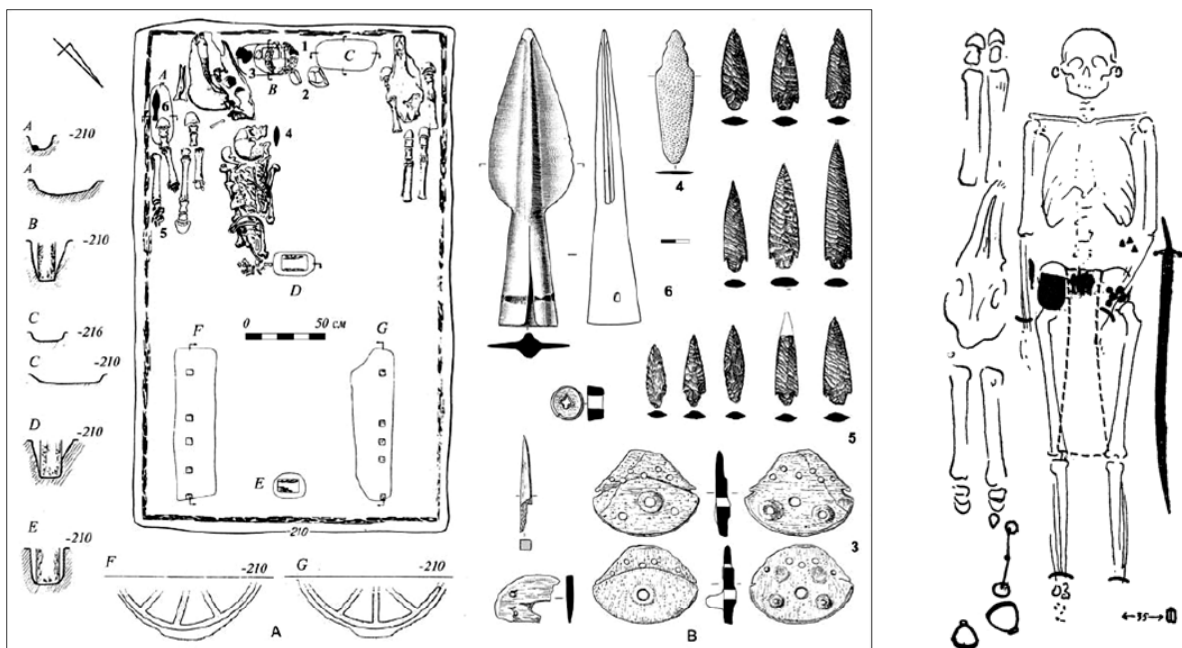

Arkaim edényei (balra), és utódai: 1. Petrovka, 2. a „finnugor” kapcsolatokkal is rendelkező Fjodorovo vagy Fedorovka (Alakul is ebbe a láncolatba tartozik), és 3. a vaskori Itkul cserépedényei (Kor.-Epi., p. 74, 87, 281, és KORYAKOVA: *An Overview of the Andronovo Culture*, 1998); jól látható a fésűs-szőnyegmintás díszítés fennmaradása, s hogy Itkulnál már kerek aljúak az edények; a mai oszt-jákok-hantik népművészeti motívumai is tükrözik az ősi andronovói mintákat (alább, és Kor.-Epi., p. 159); nálunk ez a motívumkincs nem maradt fenn, legfeljebb a textileinken, és talán a szabi-roknál.

Szintasta és a szabir-magyarság – bizonyítékok és feltevések

Mint említettem, mi, magyarok is felvethetünk egy megfontolást a Szintasta-kultúra és késő bronz-kori, vaskori utódainak *etnikumával* kapcsolatban, amire több adat, összefüggés nyújt lehetőséget, a régészettől a néprajzig és a finnugor nyelvtudományig, mely már régebb óta Nyugat-Szibériában kereste a magyarság korai formálódásának nyomait. Sok értékes néprajzi gyűjtés keletkezett a 19. században (REGULY, PÁPAY, PATKANOV, STEINITZ), ami módot ad a nyelvi, néprajzi párhuzamok

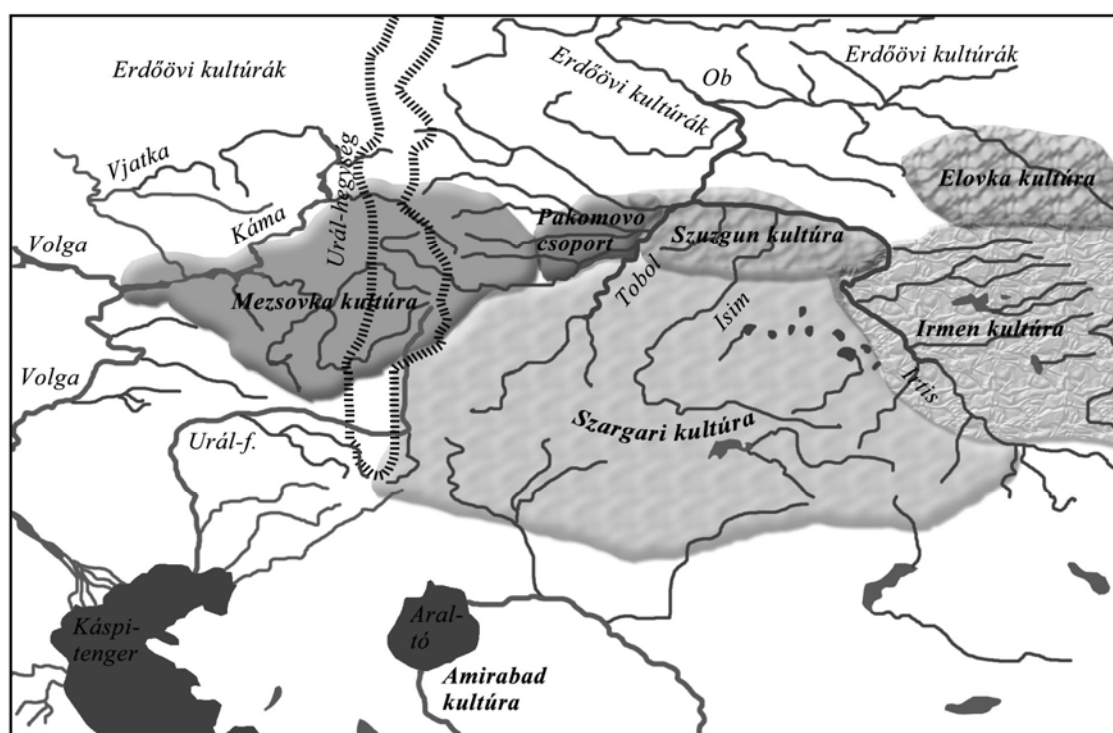
Szintasta-kultúra, Krivoye Ozero, 9. kurgán, 1. sír: A. 1-3. kerámiaedények; 4. fenőkő; 5. kovakő nyílcsúcsok; 6. bronz lándzsacsúcs; F-G. keréklenyomatok, az eddigi legrégebbi küllös kerekű kocsik bizonyítékai; B. 3. agancsból készült zablaszerelések (Kor.-Epi., p. 81, ld. még ANTHONY-BROWN, 2007, *The Secondary Products Revolution, Horse-Riding, and Mounted Warfare*, ahol Szintasta 30. sírként szerepel); a férfi elhunyt zsugorított helyzetű, délnyugati tájolású maradványai mellett két részleges lovastemetkezés látható, meglepően hasonló a 3000 évvel későbbi, honfoglaló magyar lovas-temetkezésekhez (LÁSZLÓ Gy.: *A honfoglaló magyar nép élete*, Püski, p. 116, Kenézlő, jobbra).

megállapítására, mivel azonban a genetikai kutatások alapvetően cáfolták a magyarság finnugor eredetének hipotézisét, így legfeljebb egykori szomszédságról, s az ebből fakadó kölcsönös nyelvi-kulturális cserékről beszélhetünk. Ez a szomszédság már a bronzkortól vagy a vaskortól létrejöhetett, de elsőrendűen ahhoz a népcsoporthoz köthető, amely gyakran szerepel az uráli hagyományokban, helynevekben: a szabi-rokhoz vagy szavárdokhoz, akiknek a nevét viseltük mi is AD 7-8. század előtt, a kazár-türk kapcsolatainkat megelőzően, mint Bíborbanszületett Konstantin császár feljegyezte a magyar követek közlése nyomán (*A birodalom kormányzásáról*, 38, régi nevünk a „szavarti aszfali”, lovas szavárdok, az óiráni/avesztai aszpa = ló, lovas jelzővel). Róluk kapta nevét Szibéria (osztják-hanti *Sober-mu* = Szabirország, Szabirföld), tehát a térségben egy régebb óta nagy hatást gyakorló népről van szó. A szabi-rok, szavárdok jelentik az igazi kulcsot a magyarság „ókorához”, legalábbis a nyugat-szibériai bronz- és vaskori kapcsolatainkhoz, s ha nálunk nincs nyoma finnugor géneknek (N Y-DNS haplocsoport, másként M178-Tat allél, Seminoéknál Eu 13 és 14; eddig 7 honfoglaló mintában 0-1% között, ami nem eredetjelző arány, míg az elő-ázsiai apai J2 aránya 2-7% a mai magyarságban, Magyar Tudomány, 2008/10, v. ö. Z.T.Cs.: *Genetikai „rokonságok”*, Mikes Intl., 2011/2), akkor igen valószínű, hogy a nyelvi „összecsicsizolódás” (areális nyelvkiegyenlítődés, GÖTZ L.) is a szabi-roknak köszönhető, akik már korábban „közlekedtek” a finnugorokkal, s ez a szabir-hanti-manysi „lingua franca” lett a magyar nyelv „öntőformája”, ezt megelőzően pedig egy „andronovó árja” nyelvjárást beszélhettünk (Helimski). Korántsem lehetetlen, hogy a magyarság eleve a szabi-rokkal együtt került az Urálhoz – Szintastán belül felfedezhetők különböző típusok, kerámiában, temetkezési módban –, de nem kizárt, hogy csak a vaskorban, i. e. 6-5. században csatlakoztunk a Szintasta-utód szabi-rokhoz, akik ekkor az Iszet-folyó térségében, a ligetes sztyeppén élhettek, mint az ITKUL-kultúra népe (i.e. 7-3. század). E kultúra időben, térben is illeszkedik HÉRODOTOSZ „isszedonjaihoz”, míg az „arimaszpukat” a tobol-irtisi SZARGATKA-kultúrával, vagyis minden jel szerint a népes *ogur* törzsekkel azonosíthatjuk (i. e. 7. sz. - AD 3-4. sz., közöttük lehettek az óbolgárok és a székelyek, és itt

jelennek meg a hunok leletei i.e. 3. század végétől, majd az Uráltól nyugatra bukkannak fel a népes KARA-ABYZ kultúrában, ill. résztvesznek a hunok Európába vándorlásában; kb. 70 törzsük volt a források szerint). Lehetséges, hogy e török nyelvű ogurok-óbolgárok is megismerték az iráni-finnugor „lingua francát” (tör. togrul, turul = vadászsólyom, az uráli nyelvekben ’turuj’ = sas, ami jelezheti a szoros kapcsolatot, de lehet későbbi, kazár, oguz, tatár kori átvétel is). Mint már több ízben utaltam rá az adatok, párhuzamok alapján az elmúlt kb. 20 esztendőben, nagy vonalakban rekonstruálható a korai magyarok, szavárdok kapcsolata Szintastával és az utódkultúrákkal, valamint „finnugor” és más szomszédaikkal:

I. SZINTASTA-temetkezések néhány alapvető, „honfoglaló típusú”, etnikumjelző eleme: a./ az elhunyt *fejjel nyugatra* temetése (bár még gyakoribb az északi sírtájolás, és az elhunytakat az oldalukra fektették, felhúzott lábakkal, míg a honfoglalók az elhunytakat rendszerint hanyatt fekvő, nyújtott helyzetben temették el), b./ *szabályos, részleges lovastemetkezés*, c./ *fegyverek*, fokok a sírokban (néhány esetben a lehúsolt embercsontok, lefűrészelt emberi koponyatető speciális kultuszokat sejtetnek, melyekre később a szkítáknál, „isszedonoknál” van adat is). Később a *szaka* (keleti szkíta) és *szarmata* sírokra jellemző a latitudinális sírtájolás, és a szakáknál a részleges lovastemetkezés, a *női* sírokban is (*Nomads of the Steppes in the Early Iron Age*, 1995), ami rendszeres a honfoglalóinknál (hun, ogur sírokból *ebben* a formában mindkettő hiányzik); mint említettem, hasonló érvennyel vethető fel a szavárd-magyarság elő-ázsiai, *subareus* eredete is, legutóbb Grigorjev és mások kutatásai nyomán.

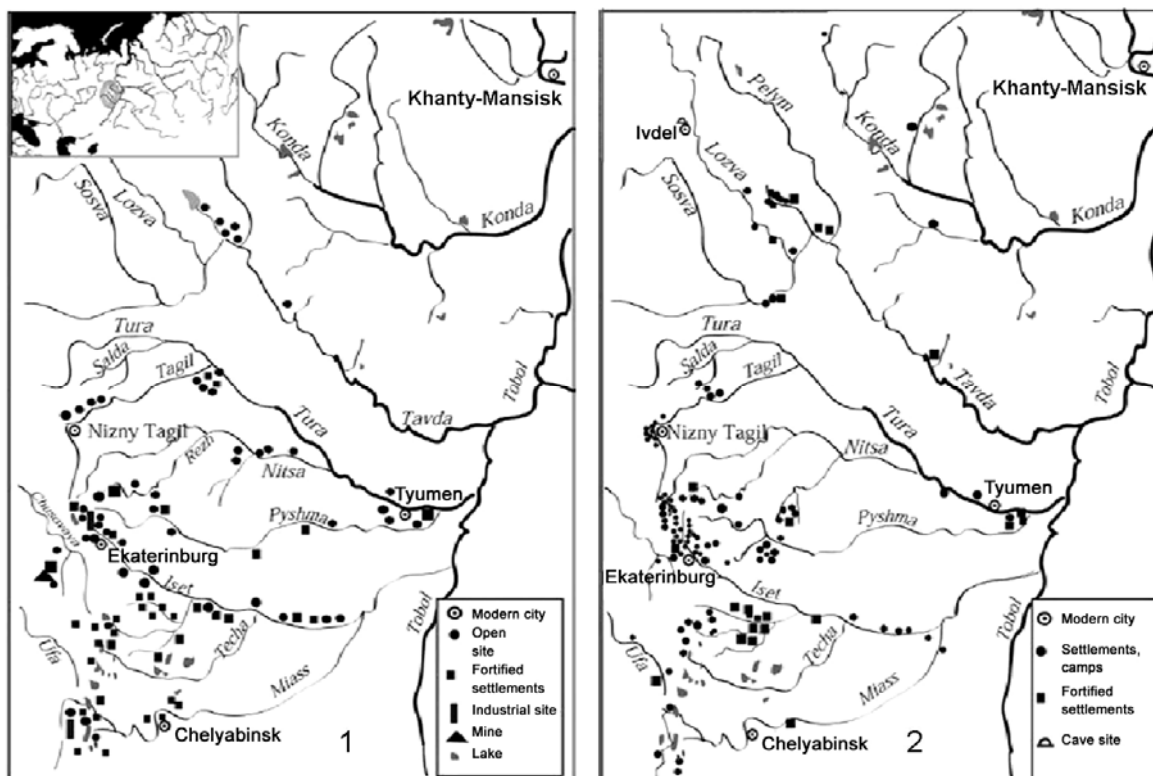
II. PETROVKA, FJODOROVÓ és ALAKUL utódkultúrák északi, északkeleti terjeszkedése a ligetes sztyeppére és a tajgaövbe, i. e. 1750-1500 körül, melynek során kialakultak az *első proto-árja és proto-finnugor kapcsolatok*; majd vegyeskultúrák, CSERKASZKUL és MEZSOVKA, melyek kapcsolatban voltak az észak-kazahsztáni, andronovói gyökerű SZARGARI-kultúrával (ómagyarokkal?)

Az Urál-vidék és Nyugat-Szibéria bronzkor végi kultúrái (Kor.-Epi., Fig. 4.1.)

III. A vaskorban az Uráltól keletre, az Iszety-folyó térségében az ITKUL-kultúra sokáig fennálló bronzipara helyi előzményekre vezethető vissza (bár a bronz ötvözéséhez már importáltak ónt, valószínűleg az Altájból), edényeinek fésűs-szőnyegmintás díszítésében felfedezhető a Szintasta-Petrovka előkép, és az itkuliakban láthatjuk HÉRODOTOSZ szkíta szokású „isszedonjai” (Z.T.Cs.:

Isszedónia I-II., Mikes International). Az i. e. 5. században az itkuliakhoz költözött egy *szaka* típusú nép, mely a GOROKOVO-kultúrában hagyta hátra sáncvárait, emlékeit (ómagyarok?); e népek hol harcias, hol barátságos kapcsolatban voltak az erdőöv *finnugorjaival* (Gamajun-kultúra).

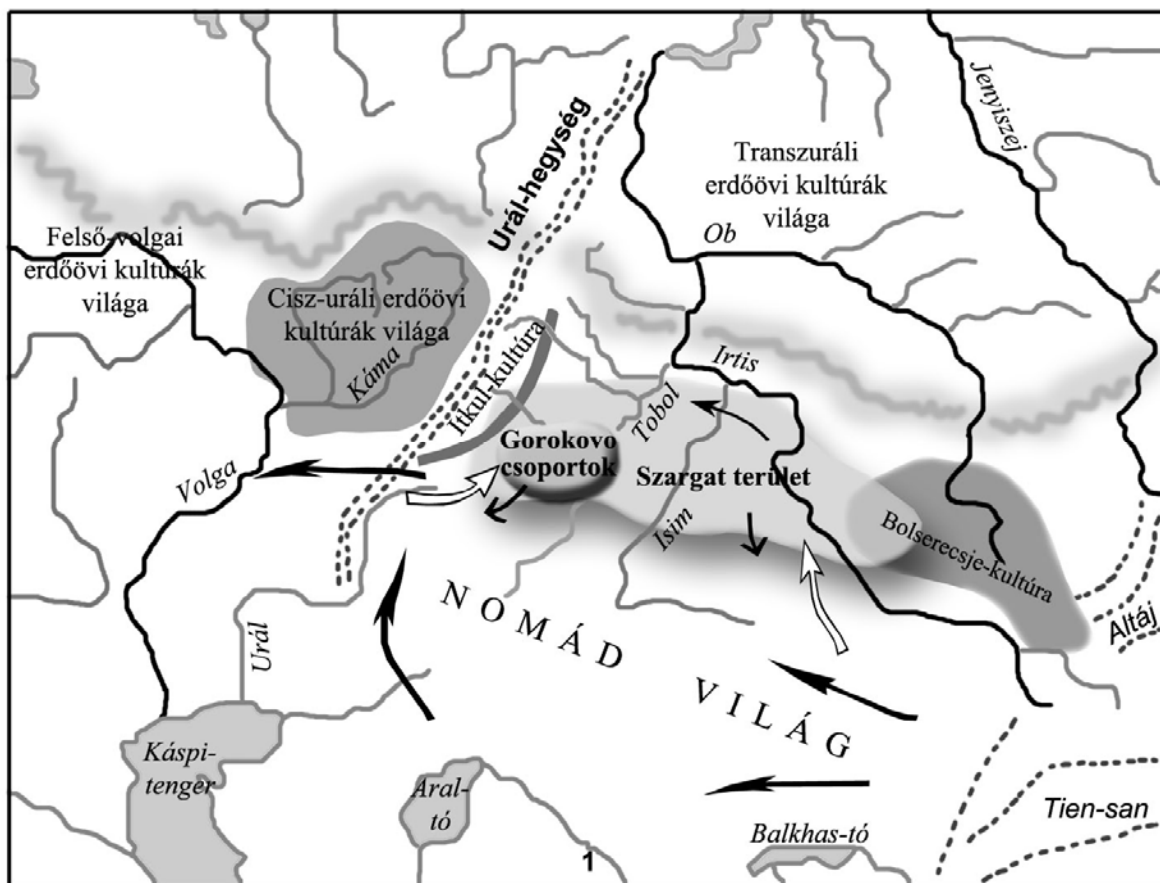

1. Az Itkul-, és 2. Gamajun-kultúra elterjedése a Kelet-Urál középső részénél, i.e. 7-3. század (Kor.-Epi., p. 278)

IV. A hanti, manysi népköltésekben gyakran szereplő „szoberek”, „szaperek”, „tapelek” egyértelműen a szabiokat, szabir-magyarokat jelölik, s az egyik hanti énekben szó van a „szober nagy városnak isten igézte szentséges földjé”-ről (Obdorszki ének, 729. sor, Osztyák-chanti hősének, II.), ami szó szerint utalhat a bronzkori erődvárosokra, hiszen az uráli finnugorok évezredek át örízheték a régi idők emlékét, ahogy a szabiokra vonatkozó énekeket is a 19. századig, amikor a néprajzkutatók lejegyezték őket (Z.T.Cs.: *Az Aranyfejedelmek éneke*, Életünk, 1999/6, *Chrestomathia Suardo-Magorica*, Turán, 2006/3, *Magyar őstörténeti tanulmányok*, Mikes Intl., 2010, *Restitutio Historiae Veterum Magarii*, 2011, www.issuu.com)

V. Szabiok és magyarok AD 1-2. században bukkannak fel először *név szerint* a történeti forrásokban, immár a Don-Volga-Meótisz térségében: PLINIUS-nál *Sardi Scythae* és *Mazacasos* néven szereplünk (Nat. hist. IV. 83, VI. 21), PTOLEMAIOS-nál pedig a hívebb *Suardeni* alakban (népnév + gör. toldalék + többszám, ld. ANONYMUS 7., *Zuard* személy-, nemzetségnév, és módosulva helynevekben; az óiráni/ómagyar d-kicsinyítőképző helyneveinkben is gyakori, pl. Agárd, Cegléd, Szekszárd, Szövérd, etc.; v.ö. *Suwardata*, 'Nap-adta', Nap-fia, Nap-beavatott, királynév az Amarnatáblákon, i. e. 14. század, in P. O. SKJAERVØ: *Introduction to Zoroastrianism*, 2006, és CAIS, www.specialtyinterests.net; ld. még szanszkritül *suvarna*, 'arany', a Suvarnaprabhāsa Sutra, Aranyfény Szútra c. mahajana buddhista szent irat címében), és a Suardeni „alatt” a *Materi*, a Volgától keletre (Geogr. V. 9,16-17, első közlés www.ztothcsaba.hu, 2008 nyár – 2012-ig működött a honlapom –, majd Turán, 2009/1). Ptolemaios az isszedonokat és két városukat az Altáj-hegység környékén is megemlíti (VI. 15,4., 15,5), ami utalhat a szavárd-magyarok szkíta kori kapcsolataira, és/vagy az ottani kereskedelmi telepeire, „gyarmatára”, vagy maradékaikra, Ptolemaios ill. az ő korábbi forrásai idején. A kelet-uráli kultúrák elköltözését igazolja, hogy Itkul-Gorokovo emlékeket találtak a

Felső-Bjelaja menti *korai szarmatáknál* (PROKOROVO), majd az Ilek-folyó (v.ö. POKROVKA, amazon-temetkezések, Davis-Kimball) és az Alsó-Volga menti *szarmata* környezetben, i. e. 3 - AD 1. század között, ami Plinius, Ptolemaios adatainak tényszerű, régészeti alátámasztása (Kor.-Epi., p. 225, 244; az alánok is ekkortájt vonulnak nyugat felé, szintén a hunok, ogurok nyomására; v.ö. a belső-ázsiai apai gének, pl. a Q-haplocsoport is elenyésző a honfoglalóknál, s inkább anyai génjeikben voltak „ázsiaiak”). Az etnikai rokonság, kontinuitás igazolását Konstantin megkerülhetetlen közlése nyújtja: „régí nevünk”, a törzsi azonosság vagy szoros szövetség okán *nem* hun, *nem* türk, *nem* onogur, hanem „szavarti aszfali”, lovas szavárd volt, így az 5-8. században sűrűn szereplő szabir név alatt *magyarokat is* értenünk kell (újabb leletek az Uelgi-tó mellékéről utalhatnak egy néprészünk 9-10. századi visszaköltözésére az Urálon túlra, valószínűleg a besenyő támadás miatt, melyet követően a szabirok nagy része a Dél-Kaukázusba költözött, ld. Maszúdi, Kmoskó).

A vaskor kulturális csoportjai a nyugat-szibériai erdős-sztyeppeövbén (Kor.-Epi., fig. 8.8, p. 289)

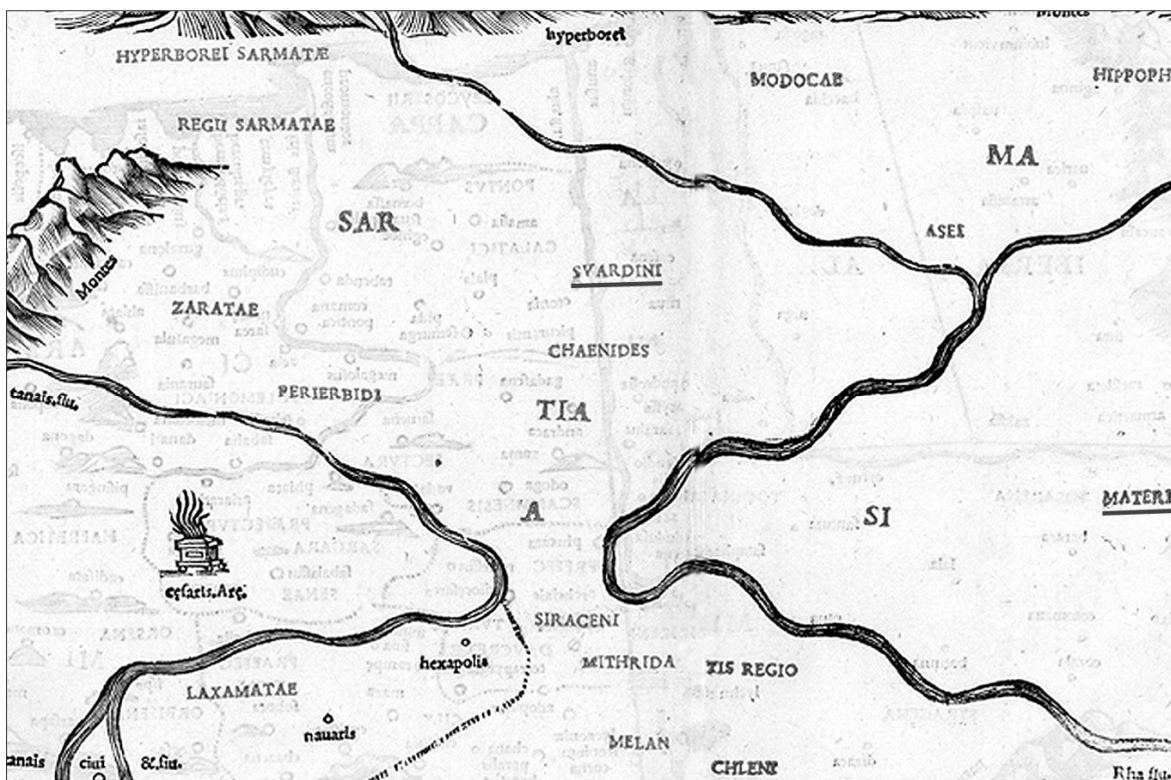
VI. A magyar antropológiai kutatások már a 60-as évektől kimutatták a honfoglaló magyarok és a késő bronzkori, kazahsztáni Andronovó-nép közötti analógiákat, valamint alsó-volgai, kalinovkai *szarmata* analógiákat is (Dr. TÓTH Tibor, Turán, 2009/1, és ÉRY K. 1982, FÓTHY E. 1984; azóta új összehasonlításokat kellene végezni a fenti kultúrákkal kapcsolatban is).

VII. Az anatóliai-ősárja világba vezet 'Isten' szavunk, melynek legközelebbi párhuzamai a nem-indoiráni nyelvű hatti *estan* = napistennő, az innen átvett indoiráni nyelvű hettita *istanu* = napisten, és az avesztai *yazatana*, *yezdan* = isten, szellemi lény tulajdonnevek (G. BECKMAN: „My Sun-God”, Ravenna, 2002. n. 3, RÉDEI K: 'Isten' szavunk eredete, Magyar Nyelv, 1999/1), s ezen kívül iráni eredetűek vallási szavaink közül a *meny*, *pap*, *áld*, *áldoz*, *ármány*, és maga a *vár*, *város* szavunk is. HARMATTA János rámutatott lovas szavaink kelet-iráni, kusán párhuzamaira, ezek tehát nem „ugor koriak”, mint korábban vélték, azon az alapon, hogy a hantiknál is megvan a magyar tájnyelvi

'lau'/ló, az elsőfű, másodfű csikó, és más, lóra, lótarásra vonatkozó szavunk, azonban ezeket nagy valószínűséggel nem „átvettük” az iráni nyelvüektől, hanem mi hoztuk az Urálhoz, eredeti „andronovói árja” örökségként (HARMATTA J.: *Iráni nyelvek hatása az ősmagyar nyelvre*, in Honfoglalás és nyelvészet, 1996, *Irániak és finnugorok, irániak és magyarok*, in Magyar őstörténeti tanulmányok, 1977, ld. még róka, farkas, medve, méz, vidra, etc. szavainkat).

* * *

Összefoglalva: egy mélyebb „merítés” a múlt, és persze a tudomány kútjából megmutathatja, hogy a korai szabir-magyarság ott rejtőzhetett már a bronzkori, pre-árja, pre-szkíta Szintasta-Andronovó környezetben, s csak jóval később, meglehet csak a szabirok elköltözése, AD 800 után, megfogyatkozva csatlakozhattunk az ogurokhoz, akiknek „hungár” nevünket is köszönhetjük (tör. *oq ar* = nyíl nép, *on-oq-ar/onogur* = 10 nyíl népe), s akik a hun-rokonságot közvetítették, s katonailag jelentősen hozzájárultak, hogy kivívjuk helyünket Európában. Ezt a hun-rokonságot érthetően felnagyította Kézai Simon, IV. (Kun) László király udvari krónikása (1285 k.), bevallottan külföldi szerzők művei nyomán, míg a saját, úgy tűnik székely adatai a 7. századi „első honfoglalókra” vonatkoznak, az ogur-hun, Attila-utód „Csabára”, azaz Kuber *csobánra*, aki egy ideig az avar-hunok *ispánja* volt, s vele jöhettek a székelyek a kárpáti hazába, majd őt várták vissza Görögországból, ahogy ez a „Csaba királyfi” mondájában megjelenik (Anon. 45, Kézai 20-21, ld. a perzsa Vahram Csoben, de a türkök is használták a csobán = ispán tisztségnévet, és az avar korban átvették a szlávok, *zsupán* alakban). Mindezek az „útjelzők” hitelesen mutathatják a magyarság őstörténetének fontosabb szakaszait az uráli-kazahsztáni bronzkortól kezdve, a honfoglalás előtti századokig, ebben az irányban érdemes folytatni a további kutatásokat, mind az Urálon túl, mind pedig Transzkaukáziában.

Bernardus Sylvanus térképe Ptolemaios földrajzi művéhez, részlet: *Svardini, Materi* a Tanais/Don és a Rha/Volga térségében (Claudii Ptholemaei Alexandrini liber Geographicae, Venice, 1511., *Secunda Asiae Tabula*, www.raremaps.com, kiemelés tőlem, Z.T.Cs., ld. Ptolemaios, Geogr. V. 9,16-17, *Souardeni, Materi*, „*ap anatolon tou Ra potamou*”, a Volgától keletre, és Plinius, Nat. Hist. IV. 83, *Sardi Scythae*, VI. 21, *Mazacasos*, ugyancsak a Meótsztól keletre, AD 1-2. sz.; a szavárd-magyarok a szirákokkal valószínűleg résztvehettek már a mithridatesi háborúkban, i. e. 1. század első felében, innen eredhet, hogy Ptolemaios a Donnál említ egy „Mithridatis térséget”, ld. még Tacitus: Évkönyvek).